

АЛМАЗ «АКАДЕМІК Б.Є. ПАТОН»

Нещодавно Указом Президента Республіки Саха (Якутія) великому алмазу, знайденому на родовищі «трубка Удачная», присвоєно ім'я видатного вченого і організатора науки, президента Національної академії наук України, директора Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України Бориса Євгеновича Патона. В Указі «Про іменний алмаз «Академік Б.Є. Патон» підкреслюється: «Враховуючи величезні заслуги в організації наукових досліджень, розробок і практичного випуску в нашій країні техніки, обладнання та механізмів у північному виконанні, присвоїти ім'я «Академік Б.Є. Патон» алмазу вагою 51,98 карата, видобутому 21 лютого 1994 року на родовищі «Удачная» Республіки Саха (Якутія)».

Саме так оцінили в Якутії багаторічну творчу працю колективу Інституту електрозварювання НАН України та його директора, президента НАН України, а також колективів кількох інших академічних інститутів у створенні нової техніки, технологій і матеріалів, незамінних для роботи у суворих кліматичних умовах Півночі.

Алмаз «Академік Б.Є. Патон», який зберігається у Державному сховищі цінностей Республіки Саха

Традиція присвоювати великим алмазам власні імена існує з давніх-давен. Колись це були переважно імена їхніх власників — царів, королів, шахів, султанів, інших вельмож. Адже серед величезного розмаїття відомих на Землі мінералів алмаз завжди посідав особливе місце. Ще на початку нашої ери давньоримський природознавець Пліній Старший підкреслював його надзвичайну цінність і рідкісність: «Велику ціну поміж людськими речами, а не тільки між коштовними каменями має алмаз, який тривалий час тільки царям, але дуже небагатьом був відомий». Алмаз оточений численними легендами, що розповідають про його ні з чим не зрівнянну красу та унікальні властивості. Дуже поетично описано алмаз в одному з оповідань О. Купріна, де цар Соломон розповідає Суламіфі про дивовижний кристал — «цар усіх каменів». «Греки називали його адамас, що означає нездоланий. Він залишається неушкодженим у найсильнішому полум'ї. Це світло Сонця, що згустилося у Землі та охолоджене часом. Він виграє всіма кольорами, але сам залишається прозорим, наче краплина води... Він сяє у темряві ночі...»

Здавна оброблені ювелірами алмази (пізніше їх почали називати брильантами) вважалися найвишуканішими і найкоштовнішими прикрасами. Попит на них неухильно зростає на світовому ринку. Навіть найдрібніші ювелірні алмази у 200—300 разів дорожчі від золота, а вартість крупних каменів, які трапляються досить рідко, у сотні тисяч разів вища, ніж ціна рівної за масою кількості золота.

Що ж до назв алмазів, то їх обирають за різними принципами. Є камені, названі на честь місць, де їх було знайдено, або фірм, що займаються видобутком чи торгівлею ними, і навіть на ознаменування різних урочистих подій. У Радянському Союзі, коли розпочався видобуток алмазів у Якутії, найкрупнішим з них давали імена партійних з'їздів, інших подій у країні, а також окремих визначних особистостей, — таких, наприклад, як революціонер Іван Бабушкін, перші космонавти Юрій Гагарін, Валентина Терешкова та інші. Як не дивно, але серед кількох великих ювелірних алмазів, що зберігаються в Алмазному фонді колишнього СРСР, є лише кілька, які одержали імена геологів — першовідкривачів алмазних родовищ і відомих учених. З визначних діячів науки у переліках іменних алмазів виявлені тільки імена Михайла Ломоносова, Костянтина Цюлковського, Сергія Корольова, Андрія Сахарова. І ось тепер до них додалося ім'я Бориса Патона.

Присвоєння алмазу імені президента НАН України стало визнанням величезного внеску наших учених в економічний розвиток Якутії та інших північних регіонів. А внесок цей і

справді важко переоцінити. Ось лише два факти, пов'язані з участю українських науковців у розв'язанні «північних проблем».

У другій половині минулого століття у Радянському Союзі почалася реалізація грандіозної програми створення потужного нафтогазового комплексу на базі унікальних родовищ нафти і газу у Сибіру, на півночі та на суходолі морського шельфу Далекого Сходу. Споруджувалися магістральні газо- і нафтопроводи. Працювали цілорічно, хоча взимку морози часто сягали 40—50 градусів. І за цих умов робітникам доводилося зварювати так звані неповоротні стики труб майже півтораметрового діаметра вручну, в тому числі лежачи на спині. Далеко не кожен міг виконувати необхідні операції. З проханням знайти якесь рішення, щоб полегшити умови праці зварників, звернувся до Б.Є. Патона тодішній Голова Ради Міністрів СРСР О.М. Косигін. При цьому він підкреслив, що розуміє, наскільки складне це завдання, і тому в разі невдачі жодних нарікань з боку уряду не буде.

Проте патонівці у дуже стислі строки розв'язали складну проблему. Було створено машину-автомат для контактного зварювання стиків труб. Машина пересувалася всередині трубопроводу за будь-якої погоди і температури повітря. До того ж продуктивність одразу зросла вдесятеро. Використання машин-автоматів значно прискорило будівництво трубопроводів, без яких не могла обійтися економіка країни. До речі, дізнавшись про патонівські машини, американці поквапилися придбати ліцензію на їх виробництво. Такі машини (звісно, модернізовані) використовуються на спорудженні трубопроводів і в наші дні.

А для того, щоб не замерзали взимку робітники та спеціалісти, яким доводиться працювати на відкритому повітрі у сильні морози, співробітники Інституту проблем матеріалознавства НАН України сконструювали спеціальний робочий одяг і взуття з електрообігрівом. Така екіпіровка зігріває краще, ніж шуби й валянки і до того ж не заважає виконувати необхідні робочі операції.

© А. ХІДЕКЕЛІ

(Київ). 2003